

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΓΑΙΕΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Διονύσιος Ρουμπιέν

Δρ Αρχιτέκτων-Αναστηλωτής

Η στέγαση των θεσμών σε κατάλληλα κτήρια ήταν ένα από τα θέματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν άμεσα από το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Το πρόβλημα προέκυψε επειδή το κράτος δεν διέθετε δημόσιες γαίες στην Αθήνα. Το άρθρο αυτό αποτελεί συνέχεια προηγούμενου που είχε θέμα την προσπάθεια των πρωταγωνιστών της δημιουργίας της μετεπαναστατικής Αθήνας να εφαρμόσουν τις σύγχρονες ευρωπαϊκές αντιλήψεις περί αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας, προθέσεις που όμως προσέκρουσαν στην έλλειψη των αναγκαίων δημοσίων γαιών.¹ Τα ίδια ζητήματα προέκυψαν και μετά την άνοδο στο θρόνο του Γεωργίου Α΄, παρά τη συνεχή βελτίωση της ελληνικής πραγματικότητας.

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα κοινά σημεία που συνδέουν τις περιόδους βασιλείας του Όθωνα και του Γεωργίου Α΄ ως προς τους λόγους της χωροθέτησης των δημοσίων κτηρίων της Αθήνας σε συγκεκριμένα σημεία είναι το ζήτημα των σχετικών οικοπέδων. Και αυτό γιατί, παρά τη διαφοροποίηση πολλών άλλων παραγόντων στη διαδικασία οικοδόμησης των κτηρίων δημόσιας χρήσης στην ελληνική πρωτεύουσα μετά την άνοδο στο θρόνο του Γεωργίου Α΄, ο παράγοντας οικόπεδο διατήρησε σχεδόν αμετάβλητη τη σημασία που είχε τον καιρό της οθωνικής βασιλείας.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που παρουσιάστηκαν όταν ήλθε η στιγμή να στεγαστούν οι θεσμοί του νεοσύστατου ελληνικού κράτους σε ανάλογα κτήρια ήταν η απόκτηση των αναγκαίων οικοπέδων. Το κράτος δεν διέθετε δημόσιες γαίες στην Αθήνα, αφού οι τούρκοι κάτοικοί της, που, βάσει των σχετικών συνθηκών, είχαν διατηρήσει τις ιδιοκτησίες τους, αποχωρώντας το 1833 τις πούλησαν σε ιδιώτες,² καθώς το Δημόσιο δεν ήταν σε θέση να πληρώσει για να αποκτήσει έστω ένα μικρό μέρος τους. Αυτή η έλλειψη δημόσιας γης για την οικοδόμηση των δημοσίων κτηρίων στην Αθήνα εξακολουθεί να ισχύει και στην περίοδο που εξετάζουμε, αφού το κράτος ούτε επί Γεωργίου Α΄ απέκτησε τα οικονομικά μέσα για να εξασφαλίσει τα αναγκαία οικόπεδα, είτε αγοράζοντάς τα είτε απαλλοτριώνοντάς τα.

Μία χαρακτηριστική περίπτωση είναι το Ζάππειο Μέγαρο (εικ. 1). Τον Νοέμβριο του 1869 εισήχθη προς ψήφιση στη Βουλή ένα σχέδιο νόμου για την παραχώρηση εθνικού γηπέδου με σκοπό την ανέγερση του Ζαπείου. Η σχετική εισήγηση του βουλευτή και μετέπειτα πρωθυπουργού Σωτηρίου Σωτηρόπουλου είχε ως εξής: «Η κυβέρνηση, από του έτους 1863 [...] εξέδωκε ψήφισμα, διά του οποίου επέτρεπε ν' ανεγερθή το κατάστημα των Ολυμπίων επί της πλατείας του Λουδοβίκου. Αλλά, βραδύτερον, απεδείχθη, ότι το μέρος τούτο ούτε κατάλληλον ήτο ούτε εις το δημόσιον επιτρέπετο να το διαθέση. [...] Απεφασίσθη να μη απομακρυνθώμεν της θε-

λήσεως του αιμνήστου Ευαγγέλη, όστις επεθύμει να τοποθετήση το κατάστημα όσον ένεστι πλησιέστερον του αρχαίου

1. Το Ζάππειο Μέγαρο είναι χαρακτηριστική περίπτωση δημοσίου κτηρίου, όπου η έκταση του περιβάλλοντος χώρου περιορίστηκε λόγω της αδυναμίας του κράτους να απαλλοτριώσει τα ιδιωτικά οικόπεδα που το περιέβαλλαν.

2. Η αποζημίωση για τη μεταρρύθμιση των οικοπέδων που βρίσκονταν νοτίως του Πολυτεχνείου έγινε αντικείμενο αντιδικίας μεταξύ του Δημοσίου και της επιτροπής του ιδρύματος, που διαφωνούσαν σχετικά με το ποιος θα έπρεπε να την αναλάβει.

Σταδίου. Ενεκρίθη, λοιπόν, ν' ανεγερθή το δημόσιον τούτο κατάστημα, μεταξύ του ανακτορικού κήπου και των στηλών του (ναού) Ολυμπίου Διός [...]. Ο χώρος ούτος αποτελεί μέρος της ζώνης της πόλεως και, κατά συνέπειαν, δεν είναι επιτετραμμένη η ανέγερσις ιδιωτικών οικοδομών επ' αυτής. [...] Η επιτροπή των Ολυμπίων, έχουσα υπ' όψιν ότι δεν πρόκειται περί ανεγέρσεως απλού καταστήματος, αλλά περί καταστήματος περιοδικής εκθέσεως, η οποία, ως εκ των μεγάλων μέσων της, πρόκειται να λάβη σπουδαίας διαστάσεις, εξήτησεν από την κυβέρνησιν, να ορίση διά νόμου υπέρ αυτού όλην την εντός των ανωτέρω ορίων περιλαμβανομένην ασκηπή έκτασιν, μη εξαιρουμένων και των ανηκόντων εις ιδιώτας γηπέδων [...]. Αλλ' η κυβέρνησις, από άκραν ευλάβειαν προς την ιδιωτικήν κτήσιν, δεν ενέκρινε να παραδεχθή την πρότασιν της επιτροπής, και διά του νομοσχεδίου, όπερ πρόκειται σήμεραν να ψηφισθή, παραχωρείται μόνον η ανήκουσα εις το δημόσιον έκτασις [...]. Όλη η διαληφθείσα έκτασις είναι απαραίτητως αναγκαία διά την έκθεσιν [...] καθόσον δεν θέλομεν περιορισθή μόνον εις το μέγαρον, αλλά θέλομεν ανεγείρει και διάφορα παραρτήματα και πρέπει να έχωμεν την αναγκαίαν ευρυχωρίαν διά το ιπποδρόμιον, τους αγώνας κ.λ.π. Ίσως δε θεωρηθή αναγκαίον, να σχηματισθή περί το μέγαρον κήπος, προς παραγωγήν και πολλαπλασιασμόν ξένων φυτών και ζώων».³

Βέβαια, ο σεβασμός της Κυβέρνησης προς την ιδιωτική ιδιοκτησία είναι πολύ πιθανό να οφείλεται στην αδυναμία της να καταβάλει τις αναγκαίες αποζημιώσεις. Τελικά, πάντως, αποφασίστηκε να απαλλοτριωθούν και τα ιδιωτικά οικόπεδα.⁴ Έτσι, όσα βρίσκονταν σε αυτό το χώρο κηρύχθηκαν απαλλοτριωτέα,⁵ και τον Ιανουάριο του 1874 αποφασίστηκε η έναρξη της οικοδόμησής.⁶ Κρίνοντας από όσα παραδείγματα γνωρίζουμε από την εποχή του Όθωνα, μπορούμε να περιμένουμε ότι η διερεύνηση των αντίστοιχων φακέλων αυτής της περιόδου των Γενικών Αρχείων του Κράτους, όταν γίνει δυνατή, θα αποκαλύψει προβλήματα στην αποζημίωση των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων ανάλογα με τα κτήρια της οθωνικής

βασιλείας. Άλλωστε, έχει σωθεί τουλάχιστον μία αίτηση αποζημίωσης για οικόπεδο των ανακτορικών κήπων και από αυτή την εποχή.⁷

Επιπλέον, ένα άλλο χαρακτηριστικό της εποχής του Όθωνα που μπορεί να παρατηρηθεί και στην περίοδο βασιλείας του Γεωργίου Α' είναι η σύγχυση σχετικά με τις αρμοδιότητες των διαφόρων κρατικών και μη φορέων. Αυτή οδήγησε σε αντίστοιχη σύγχυση σχετικά με τις υποχρεώσεις για αποζημίωση των ιδιοκτητών των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων. Αυτό μας δείχνει μία σχετική αναφορά του οικονομικού εφόρου Αττικής, απευθυνόμενη προς το Υπουργείο Εσωτερικών. Σε αυτήν γίνεται λόγος για κάποια αντιδικία μεταξύ του Δημοσίου και της επιτροπής του Πολυτεχνείου (εικ. 2) σχετικά με το ποιον θα έπρεπε να βαρύνει η αποζημίωση για τη μεταρρύθμιση των οικοπέδων που βρίσκονταν νοτίως του Πολυτεχνείου.⁸ Αυτή η πολεοδομική επέμβαση έγινε με σκοπό την ένταξη στο σχέδιο πόλεως του οικοπέδου που δώρισε η Ελένη Τσοσίτσα για την οικοδόμηση του ιδρύματος, επειδή τα όριά του ήταν ακανόνιστα και δεν θα επέτρεπαν τη σωστή ένταξη του κτηριακού συγκροτήματος σε αυτό.

Το αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν ότι, προς αποφυγή όλων αυτών των προβλημάτων, η ύπαρξη δημόσιας γης, η χαμηλή τιμή πώλησης και οι δωρεές αποτέλεσαν και αυτή

3. Όπως είχε συμβεί πρωτίτερα με το Πολυτεχνείο, τη λύση στο πολυσυζητημένο θέμα της χωροθέτησης του Αρχαιολογικού Μουσείου την έδωσε και πάλι η Ελένη Τσοσίτσα, δωρίζοντας στο κράτος το αναγκαίο οικόπεδο.

4. Επί Γεωργίου Α΄, αντίθετα με την εποχή του Όθωνα, ο Δήμος Αθηναίων ήταν κάποιες φορές σε θέση να διαθέσει ο ίδιος το οικόπεδο για κάποιο κτήριο δημοσίας χρήσεως, όπως συνέβη με τη σχολή του «Συλλόγου Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδείσεως», της οποίας το κτήριο βρίσκεται ακόμη στη λεωφόρο Αμαλίας.

την περίοδο, όπως και κατά τις πρώτες δεκαετίες του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, τους καθοριστικούς παράγοντες στην επιλογή των οικοπέδων όπου κτίστηκαν τελικά τα δημόσια κτήρια της πρωτεύουσας. Όπως είχε συμβεί πρωτίτερα με το Πολυτεχνείο, τη λύση στο πολυσυζητημένο θέμα της χωροθέτησης του Αρχαιολογικού Μουσείου (εικ. 3) την έδωσε και πάλι η Ελένη Τσοίτσα, δωρίζοντας στο κράτος το αναγκαίο οικόπεδο,⁹ ακριβώς δίπλα στο οικόπεδο του Πολυτεχνείου. Αυτή η δωρεά οδήγησε στην ακύρωση του βασιλικού διατάγματος της 24.2.1865,¹⁰ σύμφωνα με το οποίο είχε επιλεγεί η θέση πάνω στο λόφο του Αγίου Αθανασίου.¹¹ Η επιλογή της αρχικής θέσης είχε βέβαια και ιδεολογικό υπόβαθρο, καθώς βρισκόταν στην περιοχή του Κεραμεικού, σε έναν από τους ιερότερους αρχαιολογικούς χώρους ολόκληρης της Ελλάδας, σε άμεση οπτική σχέση με την Ακρόπολη, την Πνύκα και τον Άρειο Πάγο. Όμως, πέρα από αυτά, δεν πρέπει να παραβλεφθεί και το γεγονός ότι το εν λόγω οικόπεδο ανήκε στο Δημόσιο.¹²

Άλλο παράδειγμα αποτελεί η συγκέντρωση των περισσότερων νοσηλευτηρίων στη βορειοανατολική περίμετρο της πρωτεύουσας. Όσο και αν στην επιλογή αυτής της περιοχής έπαιξαν ρόλο πολλοί παράγοντες συνδεδεμένοι με το ορθολογιστικό πνεύμα της εποχής, είναι αμφίβολο αν η οικοδόμησή τους στη συγκεκριμένη τοποθεσία θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς την ύπαρξη των πολυάριθμων οικοπέδων της Μονής Πετράκη, η οποία, μάλιστα, τα παραχώρησε δωρεάν στις περιπτώσεις που τα νοσηλευτήρια ήταν υπό την προστασία της βασίλισσας Όλγας.¹³ Από την άλλη πλευρά, στην περίπτωση που η Μονή πουλούσε τα οικόπεδα (όταν αυτά προορίζονταν για χρήση συνδεδεμένη με το Πανεπιστήμιο),¹⁴ η επιλογή εκείνης της περιοχής πρέπει πάλι να ήταν συμφέρουσα, αφού τα οικόπεδα έξω από το κέντρο της πόλης ήταν ασύγκριτα φθηνότερα από τα κεντρικά. Χαρακτηριστικά σημειώ-

νουμε ότι, όπως αναφέρει το Δημοτικό Συμβούλιο Αθηνών,¹⁵ η δημιουργία του Κήπου του Λαού στην αρχικά προβλεπόμενη θέση, στη σημερινή πλατεία Δημαρχείου, θα κόστιζε 6.000 δρχ., ενώ απέναντι από το Πausίλυπο (απέναντι, δηλαδή, από το κατοπινό Πολυτεχνείο) θα κόστιζε 100 δρχ. (δηλαδή 60 φορές λιγότερο!). Αυτή η τεράστια διαφορά στις τιμές μεταξύ των κεντρικών και των απομακρυσμένων οικοπέδων ενέτεινε την τάση που είχε ήδη εμφανιστεί επί Όθωνα και οδήγησε ακόμη πιο ξεκάθαρα στην «απομάκρυνση» των δημόσιων κτηρίων από το κέντρο της πρωτεύουσας.

Αυτή την περίοδο συναντούμε και τον Δήμο Αθηναίων ως δωρητή οικοπέδων, όπως συνέβη στην περίπτωση του Εφηβείου Αβέρωφ,¹⁶ το οποίο κτίστηκε επίσης στην περιφέρεια της πρωτεύουσας –συγκεκριμένα στην κατοπινή συνοικία του Γκύζη–, όπως ζητούσαν όλοι εξαρχής για τις φυλακές. Επίσης, ο Δήμος παραχώρησε και το οικόπεδο των σχολών του «Συλλόγου Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδείσεως», του οποίου το κτήριο βρίσκεται ακόμη στη λεωφόρο Αμαλίας (εικ. 4). Εξάλλου, ένα από τα πρώτα κτήρια της περιόδου, το Δημαρχείο, κτίστηκε σε δημοτικό γήπεδο,¹⁷ πράγμα που δεν αποκλείεται να επηρέασε αποφασιστικά την επιλογή της θέσης του.

Στην περίπτωση δε που το αναγκαίο οικόπεδο δεν μπορούσε να εξασφαλιστεί με κανέναν από τους παραπάνω τρόπους, αναζητούνταν, όπως και επί Όθωνα, εναλλακτικές λύσεις. Αυτές συνοψίζονταν, συνήθως, όπως και τότε, στη θυσία των προβλεπόμενων ελεύθερων χώρων, δηλαδή πλατειών, κήπων κ.λπ. Έτσι, αυτή την εποχή συντελέστηκε και η ολοκληρωτική εξαφάνιση του Κήπου του Λαού, που είχε αρχίσει την προηγούμενη περίοδο, καθώς το 1872 αποφασίστηκε η οικοδόμηση του Δημαρχείου στο τελευταίο εναπομείναν τμήμα του, στη δυτική πλευρά της οδού Αθηνάς.¹⁸ Με παρόμοιο τρόπο κτίστηκε και το Βρεφοκομείο (εικ. 5), την ίδια εποχή. Αυτή τη φορά η μέθοδος εφαρμόστηκε εις βάρος της πλατείας Ελευθερίας, ακριβώς αντίστοιχα με τον τρόπο που το Νομισματοκομείο είχε καταλάβει τμήμα της συμμετρικής της ομώνυμης πλατείας. Τη μέθοδο αυτή ο Κώστας Μπίρης την ονομάζει «πολεοδομική αυτοφαγία».¹⁹ Με τον ίδιο τρόπο, ο χώρος που είχε αφαιρεθεί για κήπος του Αρχαιολογικού Μουσείου έπεσε αργότερα θύμα της ανάγκης για επέκταση του κτηρίου.²⁰

Τέλος, ανάλογη ήταν και η περίπτωση του Ανακτόρου του Διαδόχου, δηλαδή του σημερινού Προεδρικού Μεγάρου. Ο χώρος που καθορίστηκε το 1889 με την ανάθεση στον Ernst

Ziller της εκπόνησης των σχεδίων χρησίμευε μέχρι τότε ως λαχανόκηπος των Ανακτόρων.²¹ Αν υπήρχε η ευχέρεια για την εξασφάλιση οικοπέδου, σίγουρα δεν θα ήταν αναγκαία η θυσία. Αυτό το γεγονός δείχνει και την αλλαγή του κοινωνικού πλαισίου της εποχής. Η μοναρχία απέφυγε να εμπλακεί σε διενέξεις με τους πολίτες εξαιτίας της βασιλικής κατοικίας, όπως είχε συμβεί την εποχή του Όθωνα – εξάλλου τα Ανάκτορα, ο Βασιλικός Κήπος, οι Βασιλικοί Σταύλοι και το Βασιλικό Φαρμακείο είχαν κηρυχθεί εθνική ιδιοκτησία το 1864.²² Το διαφορετικό πνεύμα της εποχής είναι πασιφαντό ορατό.

5. Όπως συνέβη και με άλλα δημόσια κτήρια, το Βρεφοκομείο χτίστηκε, ελλείψει άλλης λύσης, με τη θυσία ενός από τους προβλεπόμενους από τα πολεοδομικά σχέδια ελεύθερους χώρους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση με τη θυσία μέρους της πλατείας Ελευθερίας (Κουμουνδούρου), ακριβώς αντίστοιχα με τον τρόπο που το Νομισματοκομείο είχε καταλάβει τμήμα της συμμετρικής της ομώνυμης πλατείας (σημερινής πλατείας Κλαυθμώνος).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ «Οι δημόσιες γαίες ως παράγοντας χωροθέτησης στην οθωνική Αθήνα», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 93 (2004), σ. 123-129.

² G.L. von Mauger, *Ο ελληνικός λαός, εις τας σχέσεις του δημοσίου, εκκλησιαστικού και ιδιωτικού δικαίου, προ του Απελευθερωτικού αγώνος και μετ' αυτόν μέχρι της 31ης Ιουλίου 1834*, Αθήνα 1943-1947, σ. 119-127.

³ *Μέγα Ελληνικόν Βιογραφικόν Λεξικόν Βοβολίνη*, Αθήνα 1960-1962, τόμ. 1, σ. 409.

⁴ Στο ίδιο, σ. 412.

⁵ Νόμος ΤΟ', «Περί ανεγέρσεως καταστήματος των Ολυμπίων», ΦΕΚ 51, 5.12.1869.

⁶ Κ. Μπίρης, *Αι Αθήναι*, Αθήνα 1966-1967, σ. 214.

⁷ ΓΑΚ, Σχ. Πόλεως, φ. 15, 9.1.1865.

⁸ ΓΑΚ, Σχ. Πόλεως, φ. 17, 7.3.1869.

⁹ Διάταγμα «Περί του Αρχαιολογικού Μουσείου», ΦΕΚ 28, 13.4.1866.

¹⁰ Διάταγμα «Περί ανεγέρσεως Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου», ΦΕΚ 17, 8.3.1865.

¹¹ Διάταγμα «Περί του Αρχαιολογικού Μουσείου», ΦΕΚ 28, 13.7.1866.

¹² Α. Θεοφίλας, *Βραχύς τις έλεγχος της του αρχιτέκτονος κ. Α. Καφταντζόγλου καλλιτεχνικής εξετάσεως των παρά του πρυτάνεως κ. Κ. Φρεαρίτου γενομένων έργων κατά την αποπεράτωση και ανακαίνισιν του Εθνικού Πανεπιστημίου*, Αθήνα 1865, σ. 4.

¹³ Α. Σταυρόπουλος, «Η νοσοκομειακή και νοσηλευτική πολιτική στην Αθήνα τα πρώτα ογδόντα χρόνια της ως πρωτεύουσας», *Αθήνα πρωτεύουσα πόλη*, Αθήνα 1985, σ. 130· Διατάγματα «Περί παραχωρήσεως γηπέδου της μονής Ασωμάτων-Πετράκη προς ανέγερσιν του Μαιευτηρίου "Άλεξάνδρα"», ΦΕΚ 62, 30.3.1899, τεύχ. Α'· «Περί εγκρίσεως της υπό της μονής Ασωμάτων ή Πετράκη δωρεάς γηπέδου εκ πήχων 530 προς ανέγερσιν του Μαιευτηρίου "Άλεξάνδρα"» (από το συνολικό που αναφέρθηκε στο ΦΕΚ 62), ΦΕΚ 75, 26.4.1899, τεύχ. Α'· «Περί εγκρίσεως παραχωρήσεως γηπέδου της μονής των Ασωμάτων προς ανέγερσιν του Αιγινήτειου Νοσοκομείου», ΦΕΚ 242, 10.11.1899, τεύχ. Α'· «Περί ιδρύσεως φθισιατρείου (επί γηπέδου της εν Αθήναις μονής Πετράκη)», ΦΕΚ 220, 19.11.1902, τεύχ. Α'· «Περί εγκρίσεως δωρεάς γηπέδου της Μονής Ασωμάτων (Πετράκη) προς το Δημόσιον» («κειμένου [...] όπισθεν των ενταύθα αποθηκών της Εφορείας υλικού πολέμου, όπως χρησιμεύση προς ανέγερσιν εντός αυτού νοσοκομείου των μεταδοτικών νοσημάτων»), ΦΕΚ 260, 7.11.1903, τεύχ. Α'· «Περί εγκρίσεως γενομένης δωρεάς γηπέδου υπό της Μονής Ασωμάτων-Πετράκη, προς ανέγερσιν Μαρσλείου Εμπορικής Ακαδημίας» («εν Αμπελοκήποις εις θέσιν "Άγιος Ανδρέας"»), ΦΕΚ 29, 10.2.1904, τεύχ. Α'· «Περί εγκρίσεως δωρεάς γηπέδου υπό της μονής Ασωμάτων ή Πετράκη εις το Εθν. Πανεπιστήμιον» («εν τη

θέσει Γουδή παρά τον Άγιον Θωμάν και πλησίον του Νοσοκομείου των παιδων, ίνα χρησιμεύση προς ανέγερσιν ιατρικών εργαστηρίων»), ΦΕΚ 121, 9.7.1905, τεύχ. Α' και, τέλος, «Περί εγκρίσεως δωρεάς γηπέδου της μονής των Ασωμάτων ή Πετράκη προς ίδρυσιν του υπό την προστασίαν της Α.Β.Υ. της Πριγκηπισίας Σοφίας ανεγερθησομένου νοσοκομείου των παιδων», ΦΕΚ 96, 24.8.1896, τεύχ. Β'.

¹⁴ Σταυρόπουλος, *ό.π.*

¹⁵ ΓΑΚ, Σχ. Πόλεως, φ. 4.

¹⁶ Μπίρης, *ό.π.*, σ. 219.

¹⁷ Γ. Καιροφύλας, *Η Αθήνα και οι Αθηναίοι (1834-1934)*, Αθήνα 1978, σ. 60· Δ. Λαμπίρης, *Τα εκατό χρόνια του Δήμου Αθηναίων*, Αθήνα 1938, σ. 47.

¹⁸ Μπίρης, *ό.π.*, σ. 207.

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 206.

²⁰ Α. Κόκκου, *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα μουσεία*, Αθήνα 1977, σ. 244-246.

²¹ Μπίρης, *ό.π.*, σ. 217.

²² Ψήφισμα Ν', «Περί κηρύξεως των Ανακτόρων κτλ. ως Εθν. Ιδιοκτησίας», ΦΕΚ 14, 11.4.1864.

Public Land and the Positioning of Public Buildings in Athens Under the King George I

Dionysios Roubien

The problem in positioning the public buildings in Athens in the years of King Otto, caused by the scarcity of public lands, with which we have already dealt in a previous article in this periodical (issue 93, December 2005, 123-129), continued in the years of King George I as well, in spite of the remarkable overall improvement of the country. The unavailability of plots of land on which public buildings would be erected became one of the common characteristics in the reign of both kings. Thus, although the general procedure for building public edifices had been considerably improved under King George I, the shortage of the appropriate land continued to be an inhibitory factor that obstructed the realization of any relevant project.